

22. Chychyna, O.A., Sidorov, V.I., 2015. 'Energetychni resursy yak dominantna formuvannja nacional'noi' bezpeky Ukraїny (Energy resources as a dominant factor in the formation of Ukraine's national security)', *Naukovyj visnyk Harkivs'kogo derzhavnogo universytetu. Serija «Ekonomiczni nauky»*, Vyp.15, Ch.4, s.25–28.

Semko V. L., candidate of political sciences associate professor of department of political sciences Kyiv national university building and architecture (Ukraine, Kyiv), vls14@ukr.net

Social nature of energy, energy–safety and energy efficiency as constituents of process of consolidation of Ukrainian society

In the article social essence of energy, her value, opens up for modern society. Going is investigated near determination of concepts «energy–safety» and energy «efficiency» in the context of concept «National safety». The mechanisms of the use of energy are analyzed as a political and economic lever of pressure on an international scene. Risk factors that is related to power dependence of modern Ukrainian society are analyzed. The ways of their overcoming and consolidation of Ukrainian society offer through converting of energy into the article of consumption.

Keywords: society; energy; energy efficiency; energy–savings; national safety; economic security; consumption; politics.

* * *

УДК 323.272(477)

Сич О. М.,

кандидат історичних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування, Івано–Франківський національний технічний університет нафти і газу, голова Івано–Франківської обласної ради (Україна, Івано–Франківськ), sycho@ukr.net

Олігархічний політичний режим і соціальні підстави перманентного революційного процесу в Україні

Автор здійснює спробу визначити головні чинники політичної та соціальної нестабільності і на їх основі спрогнозувати характер та спрямованість потенційного чергового революційного зриву в Україні. Для цього висуває гіпотезу, що залежність політичного процесу від олігархічного укладу економіки та похідного від неї політичного режиму є основним гальмом цивілізованого розвитку української держави. Обґрунтування гіпотези здійснює шляхом порівняльного аналізу причин незавершеності трьох попередніх революцій – Революції на граніті 1990 р., Помаранчевої революції 2004 р. та Революції гідності 2013–2014 рр. Вважає, що соціальні негаразди були основою масового невдоволення українців напередодні їх здійснення. Однак стихійний революційний вибух очолювали представники конкурентних до чинного режиму кланових угруповань, захоплювали владу у державі і використовували її як інструмент реалізації своїх економічних інтересів. В рамках концепції перманентної національної революції автор висловлює прогноз, що черговий революційний зрив в Україні носитиме соціальний характер і антиолігархічну спрямованість.

Ключові слова: перманентна національна революція, революційний зрив, олігархічні клани, олігархічний уклад економіки, політичний режим, соціальна відповідальність великого капіталу.

У своїх попередніх наукових публікаціях на тему сучасного революційного процесу автор вже обґрунтував ідею, що для його системного трактування добре надається концепція перманентної національної революції, яка була популярна серед українських націоналістів в 20–30-х роках ХХ ст. й адаптована для використання сучасною націоналістичною доктриною. Відповідно до неї національна революція своєю дією охоплює не тільки політичну, але й всі інші сфери суспільного життя й триватиме до тих пір, аж поки сума національних ознак української державності у кожній із них не набере критичної маси та незворотної дії. Під час кульмінаційних загострень її перманентного перебігу виникають революційні зриви, які зазвичай

в публіцистичній та науковій літературі називають революціями. Такими були: в 1990 р. – Революція на граніті, 2004-го – Помаранчева революція, 2013–2014 рр. – Революція гідності [8].

Неоднозначність розвитку суспільно–політичних процесів в Україні після Революції гідності спонукала до аналізу її характеру і наслідків. В результаті на «ІІІ Бандерівських читаннях» автор охарактеризував її як незавершену та висловив прогностичні терміни настання чергового революційного зриву і можливий рівень його радикалізації [9, с. 41–55].

Метою цієї статті є визначити головні чинники політичної та соціальної нестабільності в українському суспільстві і на їх основі спрогнозувати характер та спрямованість потенційного чергового революційного зриву в Україні. Такі чинники і є предметом цього дослідження на тлі перманентного революційного процесу в українському суспільстві, що виступає його об'єктом.

З уваги на актуальність теми революційного процесу в сучасному українському суспільстві, він став предметом розгляду на спеціальній тематичній міжнародній конференції 2012 р. Під час її проведення С. Адамович, О. Баган, Г. Басара–Тилішак, Т. Вакулова, Б. Галь, М. Генік, В. Деревінський, Т. Дорош, П. Іванишин, М. Кузьмін, А. Куксенко, М. Кучерук, Ю. Мислюк, О. Муравський, Н. Ротар, Є. Сінкевич та ряд інших українських дослідників запропонували різні аспекти опрацювання цієї проблеми [5].

Закономірно, що чергова хвиля зацікавленості науковців цією темою настала після Революції гідності 2013–2014 рр. З науковим аналізом різних аспектів цих подій виступили А. Ашурбеков, Р. Балабан, Т. Бевз, М. Вітенко, О. Єгрешій, Г. Зеленько, А. Киридон, Л. Кочубей, М. Кугутяк, Я. Потапенко, М. Рябчук, Е. Щербенко, В. Яремчук та ряд інших авторів. Тема Революції гідності стала складовою частиною актуального дисертаційного дослідження Г. Сасин, монографії Ю. Мацієвського.

Своєбачення її характеру, перебігу та впливу на державне будівництво і націогенез через призму націоналістичної ідеології подали під час «ІІІ Бандерівських читань» П. Іванишин, Ю. Михальчишин, В. Гнатюк, М. Гордієнко, В. Нечеса [9]. Ряд статей на вказану тему опублікував і автор цієї статті.

На вступі дослідження автор висуває для подальшого обґрунтування гіпотезу, що залежність політичного процесу в сучасній Українській державі від олігархічного укладу економіки та похідного від неї політичного режиму є основним гальмом цивілізованого загалом і національного та соціального зокрема розвитку української держави. А отже в контексті концепції перманентної національної революції можна прогнозувати, що черговий революційний зрив в Україні носитиме соціальний характер і антиолігархічну спрямованість.

Для розгляду цієї гіпотези вважаємо за доцільне вчергове звернутися до аналізу причин незавершеності трьох попередніх революційних зривів. Адже їх результатом став не злам чинної системи суспільного й державного життя, а компроміс між протидіючими сторонами. На нашу думку, в рамках націоналістичної концепції перманентної національної революції методологічним ключем до розуміння таких причин може стати праця одного із провідних ідеологів ОУН–

бандерівської (ОУНб) С. Ленкавського «Українська національна революція». Серед масиву інших теоретичних напрацювань з цієї тематики в офіційних виданнях організаційних форумів ОУНб¹ та її провідних діячів вона вигідно вирізняється тим, що була у 1946 р. підготовлена для потреб внутрішнього вишколу членів цієї організації, а отже її зміст носить як науково обґрунтований, так і навчально–прикладний характер.

Так от, описуючи революційний процес, автор виокремлює в ньому три етапи: «1. підготовка, або наростання революції; 2. доосновне знищення попереднього суспільного й політичного ладу; 3. встановлення й закріплення іншого, нового після-революційного порядку» [2, с. 453]. Очевидно, що всі вони тісно взаємопов'язані між собою і кожен наступний логічно впливає з реалізації попереднього.

Якщо проаналізувати три попередні революційні зриви в Україні то, на нашу думку, жоден із них на першому з описаних етапів не ніс в собі чіткого організаційного начала. В той же час С. Ленкавський вважав, що цей етап мав би бути найважливішим, найтривалішим у часі й сприяти «умасовленню» революції, тобто усвідомленню широкими масами населення її цілей. «Світоглядова революція є початком політичної й соціальної революції» – писав він [2, с. 457].

Очевидно, таке бачення базувалося на попередньому практичному досвіді підпільної просвітницько–пропагандистської діяльності спочатку цілісної ОУН, а потім ОУНб. Без багаторічних зусиль щодо створення нею відповідної психологічної атмосфери в українському суспільстві неможливим був би феномен Української повстанської армії (УПА) і її довготривалої підпільної збройної боротьби.

Натомість, в усіх трьох згаданих революціях наростання суспільного протистояння хоч і було зумовлене об'єктивними обставинами, але носило стихійний характер. Це давало можливість конкурентним групам чинної на той час владної еліти на другому етапі революційного процесу (згідно концепції перманентної національної революції – в момент настання революційного зриву) використовувати вивільнену енергію мас в своїх вузькогрупових цілях. Їх метою було витіснення конкурентів з влади і заволодіння нею, однак не ліквідація існуючої системи суспільно–політичних та соціально–економічних відносин.

Таким чином, через внутрішню ротацію еліт система частково модернізувалась, однак не зазнавала зламу. Відповідно до поглядів С. Ленкавського, така революція носила політичний, «протирежимний» характер. Однак вона не була соціальною, що натомість «має за мету насильну переміну існуючого в даній країні суспільного й економічного порядку й перебрання державного правління з рук старого суспільного класу в руки того, що революцію робить» [2, с. 450]. В кінцевому підсумку, кожна така революція не досягала цілі і залишалася незавершеною.

В результаті Романтичної революції 1989–1991 рр.² комуністичну геронтократичну еліту

частково змінила значно динамічніша комсомольська верхівка. В міжреволюційний період вона була докооптована представниками тіньового бізнесу пізнього советського періоду та кримінального світу і поступово структурувалася в регіональні олігархічні клани, які були сформовані і набули свого впливу ще в советському періоді політичної історії. В українських політологічних дослідженнях вони позначаються різними назвами – Адміністративно–економічні групи (АЕГ), Адміністративно–економічні клани (АЕК), Фінансово–політичні групи (ФПГ) тощо [7, с. 14–17].

Слід зауважити, що якщо раніше термінологія на зразок «олігархи», «олігархічні клани», «олігархічний режим» тощо вживалася переважно в публіцистиці, то віднедавна вона повноцінно ввійшла у науковий дискурс, про що свідчать праці українських науковців М. Михальченка, А. Колодій, Ю. Мацієвського та ряду інших. Зокрема, член–кореспондент НАН України М. Михальченко робить гострий висновок про те, що сьогодні в «Україні правлять олігархічні клани» [4, с. 306].

Зайнявши ключові позиції в господарсько–економічній сфері, клани почали шукати шляхів захисту своїх інтересів і в сфері політичній. Адже, за влучним висловом О. Турчинова: «Неможливо бути політиком, не маючи необмеженого доступу до фінансових потоків. Неможливо займатися великим бізнесом без глибоко особистих «політичних ресурсів»» [11].

Вплив кланових угруповань на політичний процес відбувався поетапно. Спочатку вони лобювали свої інтереси шляхом вибіркового підкупу державних чиновників. У міру зростання фінансових спроможностей їхні представники перейшли до підпорядкування своєму впливові існуючих політичних партій. Наступним кроком в опануванні політичного простору стало творення цими угрупованнями власних партій–проектів. Піонером у цій справі стала Народно–демократична партія (НДП), яка представляла інтереси харківського регіонального клану. Пізніше з'явилися Соціал–демократична партія Україна–об'єднана (СДПУ(о)), що представляла київський клан, а потім «Громада», Демократичний Союз (ДемСоюз), «Батьківщина», «Трудова Україна» (дніпропетровський клан) та «Партія Регіонів» (донецький клан) [7, с. 23–24].

Президент Л. Кучма легітимізував вплив олігархічних кланів на економічне та політичне життя Української держави. Він став архітектором тієї суспільно–політичної та соціально–економічної системи, яка дозволила йому протягом двох каденцій зберігати за собою посаду президента, але яка поміняла вектор цивілізаційного розвитку України й до сьогодні тримає її в лабетах постсоветської відсталості. За влучним висловом Ю. Мацієвського, з кінця 90–х років XX ст. олігархи фактично «захопили» державу [3, с. 61].

За аналогічним сценарієм відбувалися і дві наступні антирежимні політичні революції – стихійний вибух масового невдоволення очолювали представники конкурентних до чинного режиму кланових угруповань, захоплювали владу у державі і використовували її як інструмент реалізації своїх економічних інтересів.

Так після Помаранчевої революції 2004–2005 рр. владне оточення Л. Кучми змінилося на оточення Ющенка–Тимошенка, які самі донедавна перебували в його ж політичній обоймі і яких він необачно

¹ Інша характерна і важлива в контексті нашого дослідження самоназва організації – ОУН–революційна.

² Обґрунтування такої назви автор подав у статті «Перманентна національна революція: сучасний дискурс українського націоналізму» [5, с. 508–517].

виштовхнув в опозицію. Як відомо, В. Ющенко очолював Уряд України під час президентства Л. Кучми, а Ю. Тимошенко була в ньому віце-прем'єр-міністром з питань паливно-енергетичного комплексу. Аналізуючи у цей період вплив на українське суспільство основних ФПГ, С. Телешун окремо виділив одну із них під назвою «Наша Україна» [10, с. 88, 92].

Отож, вищу державну владу отримало конкурентне кланове угруповання і хоча помінялися персоналії, але це не зачепило основ існуючої політичної системи. З цього приводу Ю. Мацієвський влучно зауважує: «Змінивши при владі одну частину оточення Л. Кучми іншою, «Помаранчева революція» не вирівняла вектора демократизації і була невдалою спробою виходу з інституційної пастки» [3, с. 29].

Не здійснивши системних змін в державі ФПГ «Наша Україна» знову поступилася донецькому кланові, що зумів стати єдиним політичним спадкоємцем олігархічного оточення президента Л. Кучми. Однак після Революції гідності 2013–2014 рр. конкурентна постпомаранчева група вчергове витіснила донецьких та «сім'ю» В. Януковича з владних позицій. За переліком ключових осіб, які склали її владне оточення, можна прийти до висновку, що після поразки у президентських виборах 2010 р. ФПГ «Наша Україна» взяла реванш. Так само, як «Партія регіонів», інкорпорувавши колишній союзників, стала єдиним політичним спадкоємцем політичного блоку «За єдину Україну» (ЗаЄДУ), так і Блок Петра Порошенка (БПП) практично став політичною реінкарнацією «Народного Союзу «Наша Україна»» (НСНУ).

Щоби зрозуміти механізм захоплення Української держави олігархами, слід розуміти, ким вони є і якими ресурсами володіють. Серед багатьох характеристик їхньої сутності наведемо ту, яку пропонує А. Колодій: «З політологічної точки зору олігархи – це можновладці, які використовують монополізовані ними сектори економіки для концентрації у своїх руках політичної влади, а політичну владу – для подальшого збагачення. Сучасні олігархи володіють багатоманітними суспільними ресурсами: економічними (промисловими та фінансовими), інформаційними (друкованими та електронними ЗМІ), політичними (партіями, парламентськими групами та фракціями, важливими державними посадами, впливом на перших осіб у державі)» [1, с. 31–35].

Таким чином, володіючи великими фінансовими ресурсами, олігархи для політичного захисту своїх економічних інтересів вкладають їх у політичні партії–проекти і супроводжують їхню діяльність їм же належним медіа–ресурсом, при їх допомозі отримують частку державної влади, яку використовують для примноження своїх економічних активів. Зважаючи на обсяг вкладених ресурсів, їхні партії–проекти займають домінуюче становище в політичному процесі і кожні парламентські та президентські вибори практично зводяться до змагань олігархічних угруповань між собою.

За великим рахунком, парламент сьогодні являє собою структуру підконтрольних олігархам депутатських фракцій і груп. Відповідно, і сформований ним Уряд України виступає інструментом задоволення економічних інтересів таких угруповань.

Захопивши державу, великий олігархічний капітал в Україні яскраво демонструє свою соціальну безвідповідальність. Прагнення до збільшення надприбутків будь–якою ціною призводять до запровадження низьких соціальних стандартів життя, високого рівня бідності, безробіття тощо. Зручним світоглядним прикриттям такої поведінки є ідеологія лібералізму, якою зазвичай послуговуються представники політичних проектів олігархів. Адже відповідно до класичних ліберальних уявлень держава існує передусім для захисту приватної та корпоративної власності, а бідність розглядається як природний стан і результат особистих помилок людини, за які держава і суспільство не можуть нести відповідальності.

Дотримуючись таких ліберальних ідеологічних конструкцій, політична олігархічна верхівка насправді вдається до маніпуляцій свідомістю неосвічених і малоосвічених мас українського суспільства, намагаючись повернути його в часи «дикого капіталізму» поч. ХХ ст. і при цьому прикривається риторикою про «європейську інтеграцію». Натомість, самі європейські держави, відчувши, що необмежений рамками соціальної відповідальності великий капітал стає фактором соціальної дестабілізації, вже від середини ХХ ст. взяли курс на законодавче обмеження його аморальної суспільної дії, конституційно обумовлюючи захист права власності соціальними зобов'язаннями. З цього приводу Я. Пасько зауважує: «Утворення стабільної соціальної держави в континентальних країнах з її акцентом на соціальне забезпечення обумовило пом'якшення соціальних конфліктів і посилило її роль у зміцненні владних функцій, у забезпеченні миру та відносного суспільного спокою» [6, с. 208].

Такий шлях неприйнятний для захопленої олігархами Української держави. Адже, на відміну від європейських країн, апетити великого капіталу мали б обмежувати представники цього ж таки капіталу при владі. Навіть теоретично такий порядок речей поки що виглядає нереальним. І навіть навпаки, можна припустити, що низький рівень життя українських громадян є не тільки пасивним факультативним наслідком потягу олігархічних груп до надмірного збагачення, але й цілеспрямованою усвідомленою політикою делегованих до вищої державної влади їхніх представників. Адже тотальна бідність переважної більшості виборців України перетворює їх на зручний інструмент маніпуляцій та на предмет «купівлі–продажу» їхніх голосів під час виборчих процесів, а їх виключення із активного суспільно–політичного життя гарантує від усвідомлення ними глибинних причин свого маргінального суспільного стану.

Соціальні негаразди були основою масового невдоволення українців під час трьох попередніх революцій. Однак, не усвідомлюючи їх причин, вони піддавалися на пропаганду поверхових, «інструментальних» цілей. У Помаранчевій революції 2004–2005 рр. така «інструментальна» ціль виражалася гаслом «Ющенко – наш Президент!». Піддаючись на нього, учасники революції насправді прагнули таких змін у суспільстві, які б забезпечили їх високими соціальними стандартами життя, а державу спрямували в цивілізованому напрямку розвитку. Натомість В. Ющенка вважали інструментом таких змін. З

вище зазначених причин він таким інструментом не став. Аналогічно і під час Революції гідності 2013–2014 рр. гасло європейської інтеграції також носило «інструментальний» характер, бо насправді українці прагнули такої інтеграції не абстрактно, а з метою досягнення європейських стандартів життя в соціальній та політичній сферах.

З уваги на космополітичний характер олігархічних угруповань в Україні, зовнішня економічна політика делегованими ними до вищої державної влади представників носить компрадорський характер. В її основі лежить захист власних, корпоративних, а не національних інтересів. Її залежність від світових агентів транснаціональних компаній (ТНК) є зовнішньою причиною соціального зубожіння українців [9, с. 53–54].

Таким чином, у підсумку підтверджуємо висловлену на вступі гіпотезу, що тотальна залежність політичного процесу від олігархічного укладу економіки є основним гальмом цивілізованого загалом і національного та соціального зокрема розвитку Української держави. Зважаючи на це можна спрогнозувати, що черговий революційний зрив в Україні носитиме соціальний характер і матиме антиолігархічну спрямованість.

Умовою результативності двох перших його етапів – підготовчого та деструктивно-руйнівницького – є наявність організуючого чинника, яким може виступити сучасний український політичний клас, незалежний від впливу олігархічних угруповань. В протилежному разі є ризик, що використання енергії чергового революційного зриву відбуватиметься в інтересах одного із них за вже ustalеним сценарієм їх конкурентної боротьби.

В той же час, повертаючись до праці С. Ленкавського «Українська національна революція», взятої за методологічну основу цього дослідження, зауважимо, що революція не завершується в момент зламу старої системи. Її завершальним результативним акордом має бути третій етап – «...встановлення і закріплення іншого, нового післяреволюційного порядку». Ідеолог ОУНБ його характеризує як «довгий період відповідальної праці державного будівництва» [2, с. 453–454].

Отож, навіть успішне здійснення двох перших етапів революції не може бути гарантією її перемоги без такого ж успішного третього. Це відкриває перспективу подальших досліджень для визначення основ післяреволюційного неолігархічного укладу соціально-економічного і суспільно-політичного життя Української держави.

Список використаних джерел

1. Колодій, А., 2001, «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність», [online] Доступно: <http://political-studies.com/?p=96> (дата звернення 25 вересня 2018).
2. Ленкавський, С., 2009, «Український націоналізм. Твори», Т.3, Івано-Франківськ: *Місто НВ*, 616 с.
3. Мацієвський, ЮВ., 2016, «У пастці гібридності: зигзаги трансформації політичного режиму в Україні (1991–2014)», Чернівці: *Книги – XXI*, 552 с.
4. Михальченко, НІ. 2013, «Украинская региональная цивилизация: прошлое, настоящее, будущее», Киев: *ИПИЭНИ имени И. Ф. Кураса НАН Украины*, 340 с.
5. Сич, ОМ. (Ed), «Національна революція: загальноєвропейська традиція та український контекст», Івано-Франківськ, 2–3 березня 2012, Івано-Франківськ: *Лілея-НВ*, 640 с.
6. Пасько, ЯІ., 2008, «Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння», Київ: *ПАРАПАН*, 272 с.

7. Сич, О., 2001. «Адміністративний ресурс в технологіях тіншової політики України», *«Місто-НВ»*, Івано-Франківськ – Урбана-Шампейн, 44 с.

8. Сич, ОМ., 2018, «Революція гідності: контекст перманентного революційного процесу та періодизація», *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*, Вип.135 (8), с.367–372.

9. Бойко, Т, Галайко, Б., Сиротюк, Ю., (Eds), «Треті бандерівські читання «Візія Української держави в ідеології українського націоналізму»», Київ, 3 лютого 2016, Івано-Франківськ: *Місто НВ*, 394 с.

10. Телешун, СО., 2004, «Хроніка становлення українських фінансово-промислових груп. За матеріалами вітчизняних та закордонних ЗМІ», Житомир: *ТОВ «Центр»*, 96 с.

11. Турчинов, О., 2000, «Особливості української олігархії», *Політична думка*, №3, с.13–19.

References

1. Kolodij, A., 2001, «Oligarchy» j «oligarhija»: зміст ponjat' ta ukrai'ns'ka politychna dijsnist' («Oligarchs» and «oligarchy»: the meaning of concepts and Ukrainian political reality)», [online] Dostupno: <http://political-studies.com/?p=96> (data zvernennja 25 veresnja 2018).
2. Lenkav's'kyj, S., 2009, 'Ukrai'ns'kyj nacionalizm. Tvory (Ukrainian nationalism. Writings)', T.3, Ivano-Frankiv's'k: *Misto NV*, 616 s.
3. Macijev's'kyj, JuV., 2016, 'U pastci gibrydnosti: zygazy transformacij politychnogo rezhymu v Ukrai'ni (1991–2014) (In the trap of hybridity: zigzags of the political regime transformations in Ukraine (1991–2014))', Chernivci: *Knygy – XXI*, 552 s.
4. Mihal'chenko, NI. 2013, 'Ukrainskaja regional'naja civilizacija: proshloe, nastojashhee, budushhee (Ukrainian regional civilization: past, present, future)', Kiev: *IPiJeNI imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, 340 s.
5. Sych, OM. (Ed), 'Nacional'na revolucija: zagal'nojevropejs'ka tradycja ta ukrai'ns'kyj kontekst (National revolution: the European tradition and the Ukrainian context)', *Ivano-Frankiv's'k, 2–3 bereznja 2012*, Ivano-Frankiv's'k: *Lileja-NV*, 640 s.
6. Pas'ko, JaI., 2008, 'Social'na derzhava i gromadjans'ke suspil'stvo: spivpracija versus protystojannja (Social state and civil society: cooperation versus confrontation)', Kyi'v: *PARAPAN*, 272 s.
7. Sych, O., 2001. 'Administratyvnyj resurs v tehnologijah tin'ovoi' polityky Ukrai'ny (Administrative resource in shadow policy technologies of Ukraine)', *«Misto-NV»*, Ivano-Frankiv's'k – Urbana-Shampejn, 44 s.
8. Sych, OM., 2018, 'Revolucija gidnosti: kontekst permanentnogo revolucijnogo procesu ta periodyzacija (Revolution of Dignity: the context of the permanent revolutionary process and periodization)', *Gileja: naukovyj visnyk. Zbirnyk naukovykh prac'*, Vyp.135 (8), s.367–372.
9. Bojko, T, Galajko, B., Syrotjuk, Ju., (Eds), 'Treti banderiv's'ki chytannja «Vizija Ukrai'ns'koi' derzhavy v ideologii' ukrai'ns'kogo nacionalizmu» (Bandera Third Reading «The vision of the Ukrainian State in the Ukrainian nationalism Ideology»)', *Kyi'v, 3 ljutogo 2016*, Ivano-Frankiv's'k: *Misto NV*, 394 s.
10. Teleshun, SO., 2004, 'Hronika stanovlennja ukrai'ns'kyh finansovo-promyslovyh grup. Za materialamy vitczyznjanyh ta zakordonnyh ZMI (Chronicle of the Ukrainian financial-industrial groups formation. Based on materials of domestic and foreign mass media)', Zhytomyr: *TOV «Centr»*, 96 s.
11. Turchynov, O., 2000, 'Osoblyvosti ukrai'ns'koi' oligarii' (Features of the Ukrainian oligarchy)', *Politychna dumka*, №3, s.13–19.

Sych O. M., PhD in history, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Local Government of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, head of Ivano-Frankivsk regional council (Ukraine, Ivano-Frankivsk), sycho@ukr.net

The oligarchic political regime and the social basis of the permanent revolutionary process in Ukraine

In this article, the author attempts to determine the main factors of political and social instability and, on their basis, to predict the nature and direction of a potential subsequent revolutionary rebellion in Ukraine. For this purpose, he proposes a hypothesis that the dependence of the political process on the oligarchic structure of the economy and the political regime derived from it is a major hindrance to the civilized development of the Ukrainian state. He justifies the hypothesis by comparative analysis of the reasons for the incompleteness of the three previous revolutions – the Revolution on Granite of 1990, the Orange Revolution of 2004, and the Revolution of Dignity of 2013–2014. The author believes that social hardships were the basis of mass discontent of Ukrainians on the eve of those events. However,

a spontaneous revolutionary blast was led by representatives of clan groups that were competitive to the current regime, they seized power in the state, and used it as an instrument for realizing their economic interests. In the framework of the permanent national revolution concept, the author states that the next revolutionary breakdown in Ukraine will be social and anti-oligarchic.

Keywords: permanent national revolution, revolutionary breakdown, oligarchic clans, oligarchic economy, political regime, social responsibility of big capital.

* * *

УДК 321.1

Стойко О. М.,

доктор політичних наук, старший науковий співробітник, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України (Україна, Київ), starkol@gmail.com

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ ГРОМАДИ ЯК СКЛАДОВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Проаналізовано європейський досвід залучення громад до реалізації національної політики енергозбереження та використання відновлювальних джерел енергії. На основі його аналізу виявлено основні складові місцевих енергетичних стратегій, наслідки їх успішної реалізації та основні труднощі, з якими стикаються муніципалітети в енергетичній сфері.

Ключові слова: органи місцевого самоврядування, енергетична політика, енергоощадження, відновлювальні джерела енергії.

Попри актуальність енергетичних питань для країни, що імпортує значну частину енергоносіїв для задоволення побутових та промислових потреб, перша енергетична стратегія України (на період до 2030 року) була прийнята лише у 2006 році після одностороннього припинення Росією постачання газу (оновлена у 2013 році). 18 серпня 2017 року була прийнята енергетична стратегія на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» [1], яка практично ігнорує важливість залучення громадян та органів місцевого самоврядування до розробки та реалізації енергетичних стратегій на місцевому рівні, віддавши перевагу централізованому підходу. Так на муніципальному та державному рівні, на підприємствах передбачається лише постійне вдосконалення системи енергетичного менеджменту; а на рівні громадян – стимулювання енергозбереження, формування енергоефективної свідомості; підвищення енергоефективності через адресну монетизацію субсидій кінцевому споживачу, а у перспективі – мінімізація обсягів субсидування (п.2.1. Свідоме та енергоефективне суспільство).

Водночас європейський досвід свідчить, що і органи місцевого самоврядування можуть відігравати важливу роль в енергетичній політиці держави, сприяти ефективнішому використанню енергоресурсів та широкому використанню відновлювальних джерел енергії. Аналізу європейської практики формування енергоефективних громад присвячена дана стаття.

У середині 2000–х років Єврокомісія започаткувала проект «Енергоефективні громади – створення пілотних громад для житлового сектора» (EFFCOBUILD) [3], орієнтований на виявлення і подолання перешкод у реалізації потенціалу енергоощадження у житловому секторі на місцевому рівні. Об'єднання інтересів різних зацікавлених сторін, таких як власників будинків, органів публічної влади, фінансових інститутів, приватних компаній та політиків, сприяв формуванню

стратегічного бачення розвитку енергетичної політики на рівні муніципалітетів.

Житловий сектор споживає майже 40% енергії в індустріальних країнах, в яких понад 70% будинків споруджені в містах. За умови впровадження енергоефективних технологій, заходів із заощадження енергії та широкого використання відновлювальних джерел енергії, обсяги споживання енергії муніципалітетом у найближчі 30–40 років можна зменшити на 60% і навіть більше. Сумарний вплив на національний енергетичний баланс в індустріальних країнах у випадку успішної реалізації енергетичних планів муніципалітетів усіх міст може дати скорочення споживання енергії на 15–20% [2].

Проект Єврокомісії демонструє, що енергоефективність позитивно впливає на соціально-економічну ситуацію в регіоні, оскільки: громади, які взяли у ньому участь, отримали детальний план заходів для підвищення енергетичної ефективності; реалізовані заходи щодо збереження енергії стимулюють економічний розвиток регіону, позитивно впливають на рівень зайнятості та соціальної згуртованості; пілотні громади слугують прикладом для інших у регіоні та за його межами.

При цьому з'ясувалося, що навіть розвинені громади не обізнані із потенціалом технологій енергоощадження, тому вони потребують допомоги для його виявлення та реалізації. При цьому хоча багато громад готові до впровадження енергоощадних технологій та використання енергоефективного обладнання, однак потребують фахівців, які б переконали їх у необхідності цього кроку та допомогли на перших етапах.

Оскільки реалізація ефективної енергоощадної політики значною мірою залежить від масштабу застосування (чим вищий рівень (квартал, район, місто), тим більший ефект), тому розробка, прийняття рішення, організація та реалізація стратегій в енергетичній сфері вимагають більше зусиль, ніж вирішення поточних технічних проблем. Крім того, якщо для нових чи одноповерхових будинків покращення технічних складових та зменшення їх вартості буде вирішальним для досягнення довгострокових енергетичних цілей, то на територіях з високою щільністю забудови централізований підхід пропонує кращі, з точки зору економічної вигоди, варіанти. Іншими словами, успішна міська енергетична політика має бути досить гнучкою, щоб враховувати різні варіанти.

Однією зі складних проблем, що перешкоджає широкому впровадженню нових технологій у сфері енергоспоживання, є їх низька продуктивність, що часто є результатом поганої системної інтеграції різних технологій, що використовуються у конкретному проекті. Через відсутність чи недостатній контроль та моніторингове обладнання, оптимізація системи енергоспоживання є досить складним завданням, що вимагає експертних знань. Низька продуктивність не лише утруднює досягнення цілей енергопроекту (економічних чи енергетичних), але також серйозно утруднює вхід на ринок нових технологій.

Брак досвідчених і вмілих планувальників та кваліфікованих виробників є ще однією проблемою, що часто зустрічається в енергетичних проектах на рівні кварталу або району. Одним із шляхів вирішення